

บทบรรณาธิการ

คำว่า “งาน” และ “การพัฒนางาน” เป็นทั้งวัตถุประสงค์และกระบวนการที่มุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงวิธีการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพ ประสิทธิผล แต่ทั้งนี้ผลที่ต้องการย่อมมาจากองค์ประกอบที่เหมาะสม ณ ห้วงเวลาที่สอดคล้อง องค์ประกอบหลักที่ขาดไม่ได้คือ ก) บุคคลหรือกลุ่มบุคคลทั้งที่เป็นผู้สร้างงาน และรับผลจากงาน ทั้งนี้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอาจรวมตัวกันจนกลายเป็นสังคม หรือชุมชน ข) วิธีการวิเคราะห์งาน ที่ส่วนใหญ่มาจาก “แนวคิดหรือทฤษฎี” ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนางาน ดังนั้น “ค หรือคน ส หรือสังคม และ ช คือชุมชนในงานพัฒนา” จึงเป็นภาพรวมของการสะท้อน “งานพัฒนา” ภายใต้วิธีการวิเคราะห์งาน ที่ส่วนใหญ่มาจาก “แนวคิดหรือทฤษฎี” ที่เกี่ยวข้อง

ในงานพัฒนา ส่วนใหญ่เริ่มที่ตัวบุคคลหรือครอบครัว ซึ่งในบทความของ ศุภณัฐ หนูเนียม เน้นให้ได้มาซึ่งคำตอบเกี่ยวกับ **การทำบัญชีครัวเรือนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงปลดหนี้ได้อย่างไร** โดยเป็นการนำแนวคิดการบัญชีครัวเรือนที่ประยุกต์จากแนวคิดการบัญชีครัวเรือนของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ 2553) ซึ่งประกอบด้วย ก) เกณฑ์รายรับ (revenue basic) ข) เกณฑ์รายจ่าย (expenditure basic) ค) เกณฑ์การคำนวณต้นทุน (cost basic) และ ง) หลักการออม (saving basic) มาบูรณาการร่วมกับ แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2540) ซึ่งเน้นหลัก ก) หลักการพอประมาณ (efficiency approach) ข) หลักการมีเหตุผล (reasoning approach) ค) แนวคิดภูมิคุ้มกัน (immune concept) ง) แนวคิดความรู้คู่คุณธรรม (moral reasoning concept) ข้อเสนอเชิงหลักการจากการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า “การทำบัญชีครัวเรือนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงปลดหนี้ได้แต่ต้องอยู่ภายใต้ “1 หลักการ ผสานกับ 4 ระบบคุณธรรมในครัวเรือน”

เมื่อบุคคลเริ่มรวมกลุ่มกัน ในความเป็นกลุ่มซึ่งอาจจะเรียกชื่อแตกต่างกันไป และมีระดับการวัดความเป็นกลุ่มแตกต่างกันไป “ความเป็นผู้นำ” ก็จะเริ่มปรากฏ บทความวิจัยของ สมเกียรติ สกุลสุรเอกพงศ์ เรื่อง **คุณลักษณะผู้นำในกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย** เป็นอีกบทความหนึ่งที่ผสานแนวคิดที่หลากหลายเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาใช้ในงานหรือกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดด้านทฤษฎีองค์การและแนวคิดด้านการจัดการเชิงระบบจากทฤษฎีระบบเปิด ทฤษฎีโครงสร้างตามสถานการณ์ (Vroom & Yetton, 1973; Van de Ven & Drazin, 1985; Robbins, 1990; Morgan, 1997) แนวคิดด้านภาวะผู้นำจากทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แนวคิดด้านการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ แนวคิดด้านการบริหารความรับผิดชอบต่อจากหลักธรรมมาภิบาล การจัดการคุณภาพทั่วทั้งองค์การ ระบบการจัดการความรับผิดชอบต่อทั่วทั้งองค์การ ความรับผิดชอบต่อสังคม และการบริหารแบบบูรณาการ แนวคิดด้านการบริหารผู้มีส่วนได้เสียจากทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสียของ Freeman (1984) การบริหารแบบมีส่วนร่วมของ Bateman & Snell (1999) แนวคิดด้านการบริหารจัดการความรู้จากทฤษฎีการบริหารจัดการความรู้ของ Senge (1990) และ Nonaka & Takeuchi (1995) และแนวคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม แนวคิดด้านการผสมผสานมิติทั้ง ด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม แบบ Triple Bottom Line (TBL) จาก Bornstein (2004), Elkington & Hartigan (2008) และ Nicholls (2006) ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนนัยของ “ความเป็นผู้นำ” ซึ่งต้องมี คุณลักษณะผู้นำในกิจการเพื่อสังคม ที่น้ำหนักองค์ประกอบทั้งหมดมีค่าเป็นบวก โดยมีขนาดตั้งแต่ 0.595 ถึง 0.893 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกตัวโดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยได้แก่ การบริหารความรับผิดชอบต่อองค์การ ($\beta=0.893$) คุณธรรมของผู้นำ ($\beta=0.851$) การบริหารจัดการความรู้ ($\beta=0.612$) และการบริหารผู้มีส่วนได้เสียขององค์การ ($\beta=0.595$) ตามลำดับ

อย่างไรก็ตามงานพัฒนาไม่ได้หยุดนิ่งอยู่แค่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลขนาดเล็ก หากแต่ส่งผลกระทบต่อทั้งสังคมและชุมชนในระดับที่แตกต่างกัน ดังพิจารณาจากบทความวิจัยของ วาชรรัตน์ สิงห์โต ปิเตอร์ รักธรรม และลัดดา

วัลย์ แก้วกิตติพงษ์ ภายใต้ชื่อเรื่องว่า “**ที่จะไปไหนเดี๋ยวผมไปด้วย**” กรณีศึกษา: **การใช้แอปพลิเคชันแกร็บแท็กซี่ในการเรียกรถแท็กซี่ในกรุงเทพมหานคร** ซึ่งเน้นแนวคิดเกี่ยวกับตัวแบบความสำเร็จของระบบสารสนเทศ ของ Delone และ McLean (2003), Koo, Wati และ Chung (2013), Chen (2013), Legner, Nolte และ Nils (2013), DeLone และ McLean (2003) ที่วัดจากภาวะที่ผู้ใช้งานได้รับประโยชน์โดยรวมจากระบบ (net benefits) โดยมีปัจจัยที่ส่งผลสำคัญให้ผู้ใช้งานได้รับประโยชน์โดยรวมจากระบบ 2 ปัจจัย คือ 1) การใช้งานระบบ (use) 2) ความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบ (user satisfaction) และปัจจัยที่ส่งผลถึงความตั้งใจในการใช้งานระบบและความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบ 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) คุณภาพของข้อมูล (information quality) 2) คุณภาพของระบบ (system quality) 3) คุณภาพการบริการ (service quality) เช่น ความเที่ยงตรงของระบบ เป็นต้น ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนนัยของการนำแอปพลิเคชันมาประยุกต์ใช้ในงานบริการของรถแท็กซี่

ขณะที่ กิตติธัช แผ่นโพน และสุภาณี สนธิรัตน์ เสนอบทความเรื่อง **การศึกษาทัศนคติต่อการศึกษาวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม การเห็นคุณค่าในตนเอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง และวุฒิภาวะทางอาชีพของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ปีที่ 2 วิทยาลัยเทคนิคเชียงราย จังหวัดเชียงราย** ซึ่งในงานประยุกต์จากแนวคิดของ Fishbein and Ajzen (1975) ที่พิจารณาว่า ทัศนคติเป็นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใด บุคคลหนึ่ง หรือสภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่ง หากบุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่ตนเองเรียนรู้จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ เกิดความรู้ ทักษะ และความใฝ่รู้ใฝ่เรียนจนสามารถนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพในอนาคตได้ และผลสอดคล้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง ตามแนวคิดของ Coopersmith (1981) ที่มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ด้านความสามารถ (competence) ด้านความสำคัญ (significance) ด้านการมีอำนาจในตัว (power) และด้านคุณความดี (virtue) ผลการวิจัยสะท้อนว่า ทัศนคติกับการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวก แต่ทั้งนี้ การจะรับรู้ความสามารถตนเอง ต้องพิจารณาผ่านมิติ 3 มิติ (Bandura, 1977) ได้แก่ มิติความยาก (magnitude) มิติความเข้มแข็งหรือความมั่นใจ (strength) และ มิติแผ่

ขยาย (generality) อาชีพที่บุคคลจะเลือกปฏิบัติและส่งผลต่อการขับเคลื่อนสังคม จึงไม่ใช่พิจารณาเพียงแค่คุณค่าในปัจจุบันแต่เพียงอย่างเดียว

สอดคล้องกับบทความวิจัยของ ศิริลักษณ์ โดดหนู และธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน เกี่ยวกับความฉลาดทางจริยธรรม แรงจูงใจภายใน มิตรภาพ และการเรียนรู้แบบกำกับตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร ซึ่งบูรณาการทฤษฎีเกี่ยวกับความฉลาดทางจริยธรรมตามแนวคิดของ Lennick and Kiel (2005) 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเมตตากรุณา และด้านการให้อภัย เข้ากับแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจภายใน ของ Deci and Ryan (1985) ซึ่งแบ่งแรงจูงใจภายในออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความต้องการมีความสามารถ ด้านความสนใจ ความตื่นเต้น และด้านความต้องการการกำหนดด้วยตนเอง และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับมิตรภาพตามแนวคิดของ Amado (1993), (cited Kelly, 2004) ที่แบ่งมิตรภาพเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความดึงดูดใจ ด้านคุณสมบัติพื้นฐานของมิตรภาพ ด้านพลังอำนาจ และด้านความเป็นชุมชนเดียวกัน และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบกำกับตนเองตามแนวคิดของ Guglielmino (1977) ซึ่งแบ่งเรียนรู้แบบกำกับตนเองออกเป็น 8 ด้าน ได้แก่ ด้านการเปิดโอกาสที่จะเรียนรู้ ด้านอัตมโนทัศน์ในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ด้านความเป็นอิสระในการเรียนรู้ ด้านการมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ด้านรักที่จะเรียนรู้ ด้านมีความคิดสร้างสรรค์ ด้านการมองอนาคตในเชิงบวก และด้านความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ผลการวิจัยสะท้อนว่า ความฉลาดทางจริยธรรม แรงจูงใจภายใน มิตรภาพ และการเรียนรู้แบบกำกับตนเองเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันและส่งผลต่อการพัฒนาปัจเจกบุคคล

ยิ่งไปกว่านั้น งานพัฒนา หากพิจารณาที่ผลของงานพัฒนา กลับพบว่า มีผลและอิทธิพลต่อชุมชนทั้งในมิติเชิงบวกและเชิงลบ ในมิติเชิงลบ ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นภาพได้ชัดคือ บทความวิจัยของ ธีรภัท ชัยพิพัฒน์ เกี่ยวกับ การทำเรื่อง พาณิชย์เชียงใหม่แห่งที่ 2: ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน

บ้านสบกก ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเน้นแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของ Dye (1982) ที่แบ่งผลกระทบออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่ ตามแง่มุมเนื้อหา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร สิ่งแวดล้อมและกายภาพ หรือผลกระทบระดับมหภาค และผลกระทบตามแง่มุมของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น (reality) ทั้งผลกระทบเชิงภาวะวิสัย (objective impact) และผลกระทบเชิงอัตวิสัย (subjective impact) จากบทความนี้สะท้อนให้เห็นว่างานพัฒนาระดับมหภาคย่อมส่งผลกระทบเชิงลบระดับมหภาคหรือระดับชุมชนได้

ในทางตรงกันข้าม บทความวิจัยของ เฉลิมขวัญ สิงห์วี ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน ทิพย์วัลย์ สุรินยา งามลัมย์ ผิวเหลือง พนมพร พุ่มจันทร์ พลอยวไล ทองรักษ์ และทรรศนะ ใจชุ่มชื่น เกี่ยวกับ **คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** ซึ่งผลงานแนวคิดลักษณะนิสัยของบุคลิภาพ (Trait Theory of Personality) ของ Gordon M. Allport ที่เน้นเกี่ยวกับลักษณะนิสัย (trait theory) ร่วมกับการศึกษาคุณลักษณะต่างๆ ของบุคคล ผ่าน แบบวัดบุคลิภาพสิบหกแบบ 16 PF ของ Raymond B. Cattell (Sixteen Personality Factor) Cattell รวมทั้งการศึกษาลักษณะนิสัยตามแนวคิด Hans J. Eysenck เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมและบุคลิภาพของบุคคลภายในที่นำไปสู่การแสดงออกของพฤติกรรมภายนอก เพื่อพัฒนาให้ชุมชนวิชาการของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีความชัดเจนขึ้น ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นิสิตมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาที่สำคัญ 10 ลำดับ คือ ความรับผิดชอบความมีระเบียบวินัย มนุษยสัมพันธ์ การปรับตัว การเห็นคุณค่าในตนเอง การมีเหตุผล ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม การพัฒนาตนเอง และภาวะผู้นำ ทั้งนี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาดังกล่าวเป็นนัยงานพัฒนาเชิงบวกที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาอัตลักษณ์ของนิสิตปริญญาตรี เพื่อเสริมสร้างศักยภาพความเป็นชุมชนวิชาการที่ดีต่อไป

อย่างไรก็ตามคงหลีกเลี่ยงไม่พ้นสำหรับ “งานพัฒนา” ที่ท้ายสุดมุ่งสู่ “ความยั่งยืน” ในบทความวิจัยพิเศษของ ประชา คุณธรรมดี ซึ่งนำแนวคิด/ทฤษฎี

ได้แก่ ก) Adaptive management ข) Adaptive governance และ ค) Market failure มาพิจารณาประเด็น “ป่าชุมชน” ที่จัดเป็น “งานพัฒนา” อีกลักษณะหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับทั้งมิติเชิงสังคมและชุมชน ทั้งนี้แนวคิดแรกสะท้อนให้เห็นถึงกลไก ขณะที่แนวคิดที่สองสะท้อนนัยเชิงกฎหมาย ส่วนแนวคิดสุดท้าย สะท้อนนัยการให้สิทธิกับป่าชุมชนที่ต้องผสานมิติเชิงเศรษฐศาสตร์เข้าไปด้วย อย่างไรก็ตามความน่าสนใจของการวิจัยนี้อยู่ที่ผลการวิจัย ซึ่งสะท้อนภาพให้เห็นว่า ความยั่งยืนที่ปรากฏในงานพัฒนาเกี่ยวกับป่าชุมชน ต้องอาศัย “ธนาคารต้นไม้” เป็นเสมือนวิถีทาง ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน

พรพรรณ วีระปรียาภูร

บรรณาธิการ